

Rafael Alberti, la història tricolor

La censura que Emilio Soler, director general de Cultura de la Generalitat valenciana, ha exercit contra el cartell anunciador de «València, capital de la República» ha desfermat un gran escàndol en tot l'estat. La personalitat de l'autor —Rafael Alberti— i la causa real de la censura —la bandera espanyola tricolor— n'han estat indubtables amplificadors.

Vicent Martí

Passar una nit d'allò més tranglejada dalt d'una llitera de Renfe; travessar la capital del regne a bord d'un taxi conduït per un castís que porta la ràdio com si fos sord com un sorell; comprovar, una altra volta, la tirada necrofilica que sembla tenir aquesta ciutat: per totes les parets apareix el rostre espectral de Tierno Galván; i, de trasantó, guaitar com una espectacular pancarta voleiant, que anuncia algun esdeveniment si fa no fa postmodern, fa força la fatxenda exhibint el lema «Madrid, Roma, Berlín, Londres, París», pot ser una experiència un punt excessiva. Madrid no em mata, però em deprimeix. Vista des d'ací, fins i tot la provinciana, genuflexa i, sovint, com ara, intolerant València, té un no sé què de civilitzada. Deu ser el Mediterrani.

Amb tot, és clar, a Madrid hi ha bastant gent civilitzada. Una d'elles és una valenciana rossa i bella —va arribar a ser miss Altea—, d'edat incerta i to vital accelerat, que ha estat l'eficax valedora perquè EL TEMPS puga accedir a Rafael Alberti, un altre civilitzat. A dos quarts de deu del matí de dijous 10 d'abril de 1986, a la cafeteria Sunset del carrer de Princesa, davant un café amb llet, on suca torrades de pa de barra, un Alberti relaxat i gentil enceta l'entrevista comentant el penós afer que ha tingut en ell un involuntari protagonista.

«Vaig rebre una carta molt amable de l'alcalde de València invitant-me a dissenyar el cartell anunciador del 50 aniversari de València, capital de la República. Aquest és l'eslògan de les jornades culturals que pensen fer-hi en commemoració de l'esdeveniment. Jo ja coneixia al senyor Pérez Casado, i el regidor de cultura, Vicent Garcés, de les visites que he fet últimament a la ciutat, i sempre s'han portat molt correctament amb mi, tot i saber com pense.»

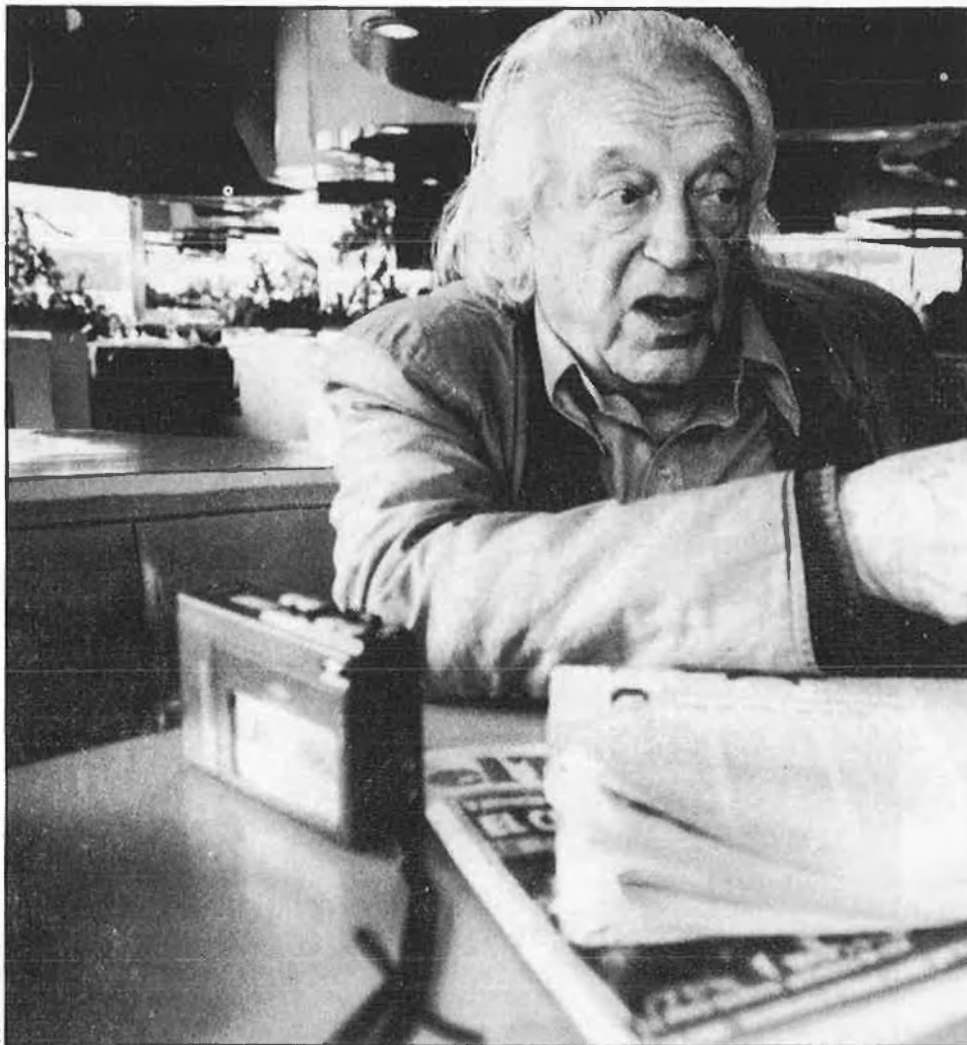
«Vaig tardar bastant a complimentar l'encàrrec. No per res, sinó perquè

treballa i viatge molt. Vaig fer, per fi, un dibuix petit i precipitat, que no em va agradar, i el vaig retirar. Més avant, després de moltes insistències per banda de l'Ajuntament, vaig fer-ne un altre. Molt senzill, sense grans pretensions, però jo crec que amb la suficient qualitat decorativa i simbòlica com el tema exigia: són les franges tricolors de la bandera republicana, separades per blanc, i amb el lema de la celebració. El vaig enviar a València, i durant molt de temps ningú no me'n va dir res.»

«Hi vaig contactar, doncs, amb un amic, Oliverio, i li vaig demanar que

s'informés respecte a què havia passat amb el dibuix. Em va contestar que semblava que ara era a mans del director general de cultura, que aquest havia encarregat a un altre pintor —Boix, crec recordar— la realització del cartell, i que el meu no s'editaria. Perplex per la decisió, i per la grollera falta d'explicacions, vaig exigir que em tornassen el meu original, i vaig anunciar que, lògicament, no assistiria als actes als quals havia estat invitat...»

«I va esclatar la polèmica. Una polèmica desagradable i banal en la qual m'he vist implicat sense voler-ho. I va

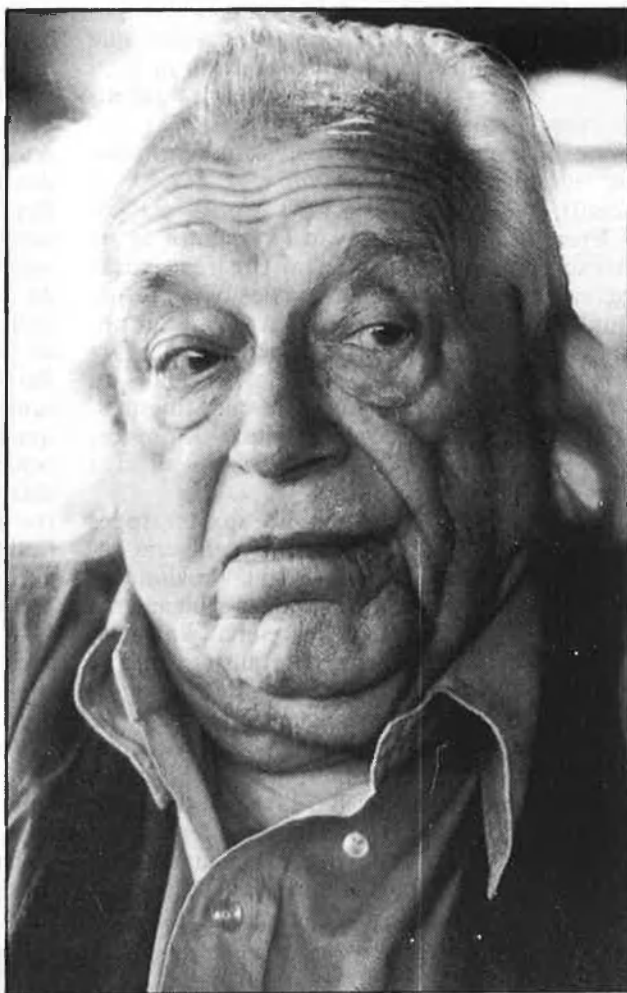

JORDI VICENT

començar, també, un estrany regateig entre l'Ajuntament (segons la informació que en tinc, favorable a l'edició) i la Direcció General de Cultura (que sembla ser qui va congelar-lo, en un principi, i que després, davant l'escàndol, va fer la contraoferta d'editar-lo en serigrafies)... quasi clandestinament...

—Segons alguns cercles, senyor Alberti, el cartell no s'edita per ser de poca qualitat...

—Això és ridícul. Me n'haurien donat explicacions, hauríem pogut parlar de ferne un altre, qualsevol cosa, ¿veritat? Jo crec, i així semblen confirmar-ho totes les informacions, que han tingut por del motiu central del cartell: la bandera republicana. I això ja em sembla delirant: organitzar una commemoració de la república i espantar-se de la seua bandera, d'una

JO RDI VICENT

cert. Jo els he agraït el gest solidari, i ara ignore quina serà la darrera decisió. Potser no hi aniran... Amb Estellés m'uneix una bona amistat.

Sempre ha estat particularment amable amb mi, i, no fa massa, a València i Barcelona, hem presentat junts l'exposició del pintor Matta.

Quan Núria Espert i jo fem lectures públiques de poesia en l'àrea del català, ineludiblement incorporem alguns dels poemes d'Estellés al nostre recital. És un bon poeta. I eròtic, com a vegades, jo. Gil Albert, el conec des de l'època de *Nueva Cultura*, la magnífica revista d'esquerres que treia, a València, Renau. En plena defensa de Madrid va venir-hi i el vaig acompanyar a una visita que vam fer al front de Toledo. Recorde que, aleshores, vaig llegir un romanç que Gil Albert havia escrit sobre la presa del Quarter de Cavalleria, a València, que em va colpir molt.

—Vosté, per cert, l'alçament militar del divuit de juliol del 36 el va agafar a Eivissa, ¿no?

—¡I tant! Maria Teresa i jo hi vàvem anat perquè jo volia acabar una obra de teatre que estava escrivint, *El trébol florido*, per presentar-la al Lope de Vega. No cal dir que mai no l'he acabada. El 18 de juliol érem en un bar de l'illa, La Estrella, que encara existeix, en companyia d'alguns estudiants de Madrid, entre ells, el fill d'Araquistain, quan, de sobte, la ràdio va començar a informar de l'alçament facciós i de la resposta popular.

Ràpidament, vam intentar embarcar-nos cap a la península, però ja hi havia ordre de no deixar salpar cap vaixell. Maria Teresa i jo ens tornàrem al molí que teníem llogat per passar-hi les vacances —25 pessetes de l'època ens costava— i vam amagar-nos a l'ombra generosa d'una figuera. ¡A mi, m'ha salvat la vida una figuera mediterrània, d'aquelles majestoses i clares! Ja que, poc després, va arribar una parella de la guàrdia civil, van escorcollar per dintre del molí, i se'n van anar sense emportar-se res. Eixírem del nostre amagatall, agafàrem pul·lòvers i robes d'abric i marxàrem cap als tossals pròxims. Prop del cim trobàrem una espluga i ens agençàrem un jaç amb

No vaig a València encara que m'ho demane Felipe González.

bandera històrica, els agrada o no, resulta ser una actitud, pel cap baix, incongruent, que no m'agrada gens.

—Llavors, ¿Rafael Alberti anirà o no anirà a les jornades commemoratives més o menys republicanes?

—Ahir mateix, quan em va telefonar Garcés per insistir-hi, li ho vaig tornar a dir: no digueu que vaig a València, perquè no ho faré de cap manera. Em semblaria fora de lloc que, després de tot aquest guirigai que s'ha armat, jo m'hi presentés, com si no hagués passat res. No vaig voler parlar amb l'alcalde perquè tenia alçat el to i no volia estar maleducat amb aquells que més amables s'han portat durant tot aquest desgraciat afer. Jo no hi vaig, i això ho dic ara, encara que m'ho demanés Felipe González. Tant és així que he deixat una gravació en el contestador automàtic dient que no sóc a Madrid, i que no tornaré fins el quinze o el setze, quan ja haja passat tot... *fa Alberti, distés i rialler.*

—Andrés Estellés i Gil Albert han anunciat que ells tampoc no assistiran a la taula redona a la qual estaven convidats tots tres.

—Això m'han explicat, no sé si és

pinassa. Passàrem uns quants dies així.

—*¿Hi eren sols, Maria Teresa i vosté?*

—No. Prompte vam observar que hi havia més gent amagada com nosaltres pels voltants, Entre altres, una parella d'obrers, Pau i Escandel(l), que coneixiem de La Estrella. Eren una parella molt divertida, un més socialista, l'altre més anarquista, ¿veritat? Es passaven tot el sant dia junts i discutint. I quan jo els ho retreia, em contestaven: «No et preocupes, company. Nosaltres som contraris de la mateixa idea». ¡Eren genials!

—*¿I com van eixir tots d'aquell mal pas?*

—Als pocs dies de ser-hi vam veure com dos destructors nostres, l'Almirante Miranda i l'Almirante Ribera, tingueren la inspiració de venir a Eivissa, i per això jo ara puc parlar amb tu. Els vaixells lleials començaren a bombardejar la Ciutadella, que era en mans del comandant insurgent Mestre, però on tenien detinguts alguns dels nostres. Calia avisar-los que els nostres companys estaven en perill si continuaven canonejant l'illa, i que, per prendre-la, no calia fer-ho. Va ser Pau, un excel·lent

nadador, qui va dur a cap aquesta perillosa missió. Quan vam veure que els nostres vaixells enfilaven la proa cap a Sant Antoni vam respirar, alleugerits.

—*Les tropes republicanes hi trobaren poca resistència...*

—Molt poca. Les tropes del comandant Bayo van fer-se amos de seguida de la situació. Creàrem immediatament una mena de govern provisional de l'illa en el qual vaig ser nomenat —¡és clar!— Defensor del Tresor Artístic. ¡A Eivissa!, on tot és un preciós tresor: les cases, les finestres, qualsevol cosa, ¿veritat? Amb tot, vaig haver d'actuar exercint el meu flamant càrrec.

Un dia em van avisar que les tropes milicianes que ens havien alliberat pareixia que volien cremar l'església de Sant Jordi. Eren milicians bigarrats i sensacionals, de Barcelona i València, majoritàriament anarquistes, amb la idea, entre cella i cella, de cremar alguna cosa, si podia ser, religiosa. Vaig arribar-hi i vaig poder dissuadir-los-en. De primer, perquè l'església era una meravella. I, segon, perquè si li arriben a botar foc, en plena ciutat arraïmada com hi era, i en una illa tan ventosa, hagueren encés tot Eivissa.

No del tot convençuts, començaren a traure tot el parament eclesial per tal de fer una pila i, naturalment, fer una foguera. Ara treien una capa pluvial, ara una custòdia d'or, ara unes estovalles bellíssimes, i jo anava dient-los «Això no, això té valor, la República necessita diners, la guerra serà llarga...» i anava salvant tot allò més valuós i artístic, no sense que cada volta em mirassen més i més de reüll, malfiats. De sobte, van traure un Sant Sebastià, aquell tot ple de fletxes, i un dels milicians, dirigint-se a mi va dir: «Aquest tio tan lleig si que ens deixaràs cremar-lo, ¿veritat, company?» Vaig pensar: «Com no els deixes cremar alguna cosa, et botaran foc a tu, Rafael». I les flames van acabar amb el patiment d'aquell Sant Sebastià de fusta. ¡Eren tremends i increïbles, aquells milicians!

—*¿Quants dies van restar a l'illa Maria Teresa i vosté?*

—23 dies, exactament. Un dia, millor una nit, ens vam embarcar en l'Almirante Miranda, crec recordar, i ens portaren a la península, a Dènia, concretament. Allí ens esperava un automòbil que ens va traslladar a València, tot en la mateixa nit. València oferia un aspecte de ciutat en guerra

The advertisement features three tickets for the 'Festa de la Unitat' event. Each ticket has the number 'Nº 002001' and the text 'DISSABTE 19 D'ABRIL A LES 19 HORES MERCAT D'ABASTOS VALÈNCIA'. The tickets are arranged in a fan shape, with the top one showing 'FESTA de la UNITAT' and 'L'UNITAT DEL POBLE U.P.V. VALÈNCIA'. The middle ticket is partially obscured by the bottom one, which prominently displays 'ENTRADA' and 'SERVEI DE GUARDERIA GRATUÏT FINS A LES 22 HORES'. The bottom ticket lists 'PARLAMENTS' (PACA SEVILA U.P.V. (País Valencià), CAMILO NOGUEIRA E.G. (Galícia), FRANCESC VICENS E.R.C. (Catalunya), XABIER MARKIEGI E.E. (Euskadi), ANDREU BANYULS U.P.V. (País Valencià)) and 'ACTUACIONS' (BANDA DE MÚSICA, JOAN BIBILONI, CLUB DE MARES ESPORTIVES). A large '500peles' price tag is attached to the bottom ticket. At the bottom of the advertisement, there is a 'sopars' logo with a figure, a 'tano GANDIA' logo, and a 'bar' logo with a martini glass and the text 'CAFÉ CAVALERS'.

terrible, hi havia algun quarter faccions que encara resistia. Per arreu topaves amb barricades, i era imprescindible conèixer les contrasenyes per poder circular-hi. I aquesta va ser la primera vegada que jo vaig anar a València en tota la meua vida, ¡eh! L'endemà, vaig anar a l'Aliança d'Intellectuals, em vaig posar en contacte

cians, amics seus i doners, Juan Chabàs...

—En qüestions de dones, però, comparat amb Renau, Chabàs s'emporta la palma. Juan era un home molt guapo, de veu un poc campanuda, d'innombrables conquestes amoroses. Juan Chabàs és, sobretot, un oblidat de la nostra generació, molt

feixistes. Jo no vaig participar-hi molt directament, però vaig ajudar a organitzar-lo. Va ser un acte molt important aquella vinguda solidària d'escriptors d'arreu el món. Vingueren llatinoamericans —Vallejo, Huidobro, etc—, francesos, tot d'europeus. I venien quan la cosa estava molt malament ja. Ja havien bombardejat Guernika, havíem perdut Astúries... Ací mateix, a València, bombardejaven el port quasi cada nit, intentant evitar el desembarcament del material que ens enviaven, preferentment la Unió Soviètica. Sempre escàs, tanmateix. Foren molt valents, tots ells, en venir-hi, molt valents, ¡eh!

La segona sessió del congrés tingué lloc a l'Auditori de Madrid, i també s'hi sentien les canonades del front, tan pròxim. I l'última sessió, la vam celebrar a Barcelona, sota la presidència de Companys. Companys era un tipus formidable, ¡paraula!

—Per un estrany atzar, senyor Alberti, vosté ha viscut, tant a l'inici com a la fi de la guerra, moments decisius de la seua biografia, en el meu país...

—Ja eren les acaballes de la república. Tornat Negrín de París, instal·làrem el quarter general en una casa de camp de la rodalia d'Elda. Allí vaig ser testimoni de la conversació telefònica que mantingueren Negrín, cap del govern, i el coronel Casado, fins aquell moment, cap de la defensa de Madrid. Negrín va oferir a Casado el grau de general, i el coronel li va contestar que ell ja no tenia cap poder per a pujar-lo de grau ni de res. I va penjar. Acabava d'insurreccionar-se contra la república. Era el final.

Desconcertat, aclaparat, vaig dir a Maria Teresa que ens anàrem a Granada, que, encara que hi havien matat Federico, a nosaltres, no ens coneixia ningú. Quan marxàvem, a peu, per la cuneta, va parar al nostre costat un cotxe. Era Ignacio Hidalgo de Cisneros, un aristòcrata i aviador fidel a la república, i un home d'un valor tremend, que en dir-li la nostra intenció, em va fer: «Pugeu, pugeu, si no voleu que vos peguen dos tirs». I amb ell vam anar cap a un petit camp d'aviació que hi havia a Monòver. Allí ens trobàrem amb Núñez Maza, ministre de l'Aire, i amb el general Cerdón, que va morir a Roma. Pujàrem en un Dragó francès, d'aquells que tenia la república, i ens envolàrem. I no sense peripècies —una falsa alarma de traïció per part del pilot, un bombardeig per part de vaixells de guerra alemanys— vam arribar a Orà. □

Ací mateix, a València, bombardejaven el port quasi cada nit.

amb el grup de Renau, però només vaig ser-hi dos dies. Tenia urgència d'anar a Madrid ja que jo era, amb Bergamín, secretari de l'Aliança i calia organitzar-se. I ja vaig fer la guerra a Madrid.

—Parlem-ne una mica, de Renau, si li sembla.

—Ens l'estimàvem molt, Renau. El nomenaren ministre de Belles Arts de la República... ¿director general?... no sé, un alt càrrec, tant que, quan nosaltres muntàrem l'expedició a València, per tal de salvar Las Meninas i el Carles V de Tizià de les bombes feixistes, va ser ell, per telèfon, qui ens va donar la tranquil·litzadora notícia que els quadres hi havien arribat intactes. Vam passar una nit del tot neguitosa, i només ens calmàrem quan sentírem la seua veu. ¡La destrucció d'aquestes pintures hauria causat més impacte en el món que la mort de tres-cents milicians! ¡Vejau!

Renau va ser un gran pintor-agitador del nostre moment, eh. Era un home simpàtic i molt viu, que, quan s'excitava, tartamudejava encara més que d'habitual. Era, també, trempat i donjoanesc. L'última volta que el vaig veure va ser al Berlín Oriental, en una trobada d'intel·lectuals i artistes comunistes.

—Pel que fa a intel·lectuals valen-

intel·ligent, i molt bé políticament. El vaig conèixer un dia que, estant jo de repòs a casa a causa d'una lesió pulmonar, van venir a visitar-me ell i Dàmaso Alonso. Jo aleshores era pintor i devia tenir vint anys. Em van portar cadascun d'ells els llibres que acabaven de publicar. *Poemillas de la ciudad*, Dàmaso; *Espejo*, Juan, perquè Chabàs va començar fent poesia, eh. Ens fèrem molt amics. Juan Chabàs m'organitzà la meua primera, i única, exposició de pintura, a l'Ateneo de Madrid. Jo era gran amic d'ell.

Després ja, passat un any o dos, Chabàs va ser nomenat lector de la Universitat de Gènova. Hi escrigué una o dues novel·les, una titulada *Sin vela desvelada*. Era un assagista notable, literari i polític, i el tiraren de Gènova arran d'un article d'anàlisi del feixisme de Mussolini molt agut, que va publicar ací. Ell ja va diagnosticar-hi l'horror del feixisme, quan tots nosaltres encara ho véiem com un moviment informe, sense definir. Ara hi ha un xicot que acaba de publicar totes les coses de Chabàs. El vaig conèixer en l'homenatge que l'ajuntament de Dènia, el seu poble, va fer a Chabàs.

—Vosté va tornar a València al març del 37...

—Sí, al congrés d'escriptors anti-